

تحلیل محتوای کتاب جغرافیای کاربردی پایه دوازدهم بر پایه ساخت‌های ششگانه

سارا هدایتی فر، 82696791، نام پدر عباس، زاهدان ناحیه 2، پایه دوازدهم، 26 سال
سابقه، استان سیستان و بلوچستان، دبیرستان نسترن، 09151441838

کبری عباسی، 82611493، نام پدر غلامرضا، زاهدان ناحیه 2، پایه دوازدهم، 24 سال
سابقه، استان سیستان و بلوچستان، دبیرستان نمونه فرهنگ، 09155434525

پروین یوسفی، 82952046، نام پدر شیرعلی، زاهدان ناحیه 2، پایه دوازدهم، 18 سال
سابقه، استان سیستان و بلوچستان، دبیرستان فضیلت، 09153411398

ام البنین کشاورز، 82736330، نام پدر حسن، زاهدان ناحیه 2، دوازدهم، 16 سال سابقه،
استان سیستان و بلوچستان، دبیرستان فضیلت، 09155437760

چکیده

با توجه به اینکه کتاب‌های درسی یکی از مهم‌ترین منابع یادگیری در نظام آموزشی هستند و عناصر اصلی برنامه درسی مدارس را تشکیل می‌دهند. پژوهش حاضر با هدف تحلیل و محتوای کتاب جغرافیای دوازدهم بر اساس ساخت‌های ششگانه تربیتی تحول بنیادین آموزش و پرورش می‌باشد. روش تحقیق حاضر، توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و بررسی‌های کل کتاب جغرافیای دوازدهم می‌باشد. در جمع‌آوری داده‌ها، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در ابعاد ساخت‌های ششگانه مورد توجه بوده است. طبق نتایج به دست آمده، از مجموع 204 مرتبه اشاره شده به ساخت‌های ششگانه 73 مرتبه به ساخت اقتصادی و حرفه‌ای بیشترین توجه و کمترین توجه با 13 مرتبه به ساخت اعتقادی، عبادی و اخلاقی شده است. توجه به ساخت اقتصادی و حرفه‌ای به عنوان اولویت اول، با هدف‌های کلی سند تحول بنیادین مناسبت و مطابقت دارد، اما بازنگری در محتوای این کتاب از نظر منظر ساخت اعتقادی، عبادی و اخلاقی با توجه به نیازهای فراگیران در دوره متوسطه دوم ضروری به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، جغرافیای دوازدهم، ساخت‌های ششگانه

مقدمه و طرح مسأله

تربیت عبارتست از "فرایندی تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد (مبانی نظری سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، 1390، ص 129). با توجه به این تعریف، دستیابی به حیات طیبه نیازمند تدبیر عالمانه جهت کسب شایستگی‌ها در ساحت‌های مختلف تربیتی مبتنی بر نظام معیار می‌باشد.

در این سند، مفهوم تربیت در جامع‌ترین صورت آن به عنوان فرایندی جامع، شامل تلاش‌های زمینه‌ساز تحول اختیاری و آگاهانه آدمی دیده شده است که به شکل مقوله‌ای واحد، یکپارچه و در هم تنیده، تحول در تمام ابعاد وجودی انسان را دربر می‌گیرد (ابراهیم زاده، 1397، ص 26).

با توجه به اهمیت درس جغرافیا ۳ در میان محتوای مصوب نظام آموزشی دوره متوسطه آموزش و پرورش جمهوری اسلامی میزان انطباق محتوای این کتاب با ساحت‌های تربیتی شش‌گانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز اهمیت بسیاری دارد. بررسی میزان توجه به ساحت‌های تربیتی شش‌گانه در محتوای آموزشی درس جغرافیا پایه دوازدهم مسئله اصلی این پژوهش بود. طبق بررسی سوابق پژوهشی، پژوهش‌های جامع در این زمینه بسیار کم انجام گرفته است، موسی پور (۱۳۸۹) در بررسی عملکرد وزارت آموزش و پرورش در اجرای سند تحول بنیادین دریافت از آنجا که سند تحول بنیادین برنامه و چشم اندازی بلندمدت است و با هدف ایجاد تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش تدوین شده است، لذا این تحول و هدف میسر نخواهد شد مگر آنکه سایر نهادها حامی باشند و در راستای تحول در نظام تعلیم و تربیت از آموزش و پرورش حمایت‌کنند. سیاق اقدامات انجام شده در مسیر تعلیم و تربیت کشور بیشتر به حوزه مطالعات تطبیقی و الگوگیری از نظام آموزش و پرورش کشورهای دیگر معطوف بوده و در عمل نیز در همین حد فاصله شده است.

سوال‌های پژوهش

۱. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

۲. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

۳. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت زیستی و بدنی سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

۴. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت زیبا شناختی و هنری سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

۵. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

۶. تا چه حد در محتوای کتاب جغرافیا پایه دوازدهم به ساحت تربیت علمی و فناوری سند تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش توجه شده است؟

پیشینه تحقیق

فرهادی و گرامی طیّبی (1400) در بررسی کتاب فارسی متوسطه اول به این نتایج رسیدند که توجه به ساحت اعتقادی و اخلاقی در کتاب‌های مورد مطالعه به عنوان اولویت اول، با هدف‌های کلی سند تحول بنیادین مناسبت و مطابقت دارد، اما بازنگری در محتوای این آثار از منظر ساحت تربیت زیستی و بدنی، با توجه به نیازهای جسمانی و وضعیت سنی فراگیران در دوره متوسطه اول، ضروری به نظر می‌رسد.

ترکاشوند و همکاران (1398) در بررسی و تحلیل مثنوی و معنوی به این نتایج رسیدند که ارتباط زیادی بین ساحت‌های تربیتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و مثنوی معنوی مولانا، به عنوان یکی از ارزشمندترین متون اسلامی-عرفانی، وجود دارد و شش دفتر مثنوی معنوی سرشار از مباحثی است که نگاه همه جانبه‌ای به انسان عرضه می‌کند و تربیت همه جانبه را شامل می‌شود و هیچ جنبه‌ای از وجود انسانی را فروگذار نکرده است؛ پس منبعی این چنین ارزشمند باید در بطن فرایند تعلیم و تربیت و بالاخص اسناد بنیادی نظام تعلیم و تربیت که زمینه ساز تحولی عظیم در کل جامعه است. گنجانده شود و از رهنمود آن برای پرثمر نمودن تحولات آموزشی بهره برده شود.

وفایی و همکاران (1396) در بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های

درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به این نتایج رسیدند که این کتاب‌ها مجموعاً 528 بار (پایه سوم: 138، پایه چهارم: 87، پایه پنجم: 136 و پایه ششم: 167 بار) به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی توجه شده است. از میان ابعاد بررسی شده، بعد علم و فناوری با میزان بار اطلاعاتی 0.98 و ضریب اهمیت 0.178 بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است؛ در حالی که بعد اقتصادی و حرفه‌ای با میزان بار اطلاعاتی 0.733 و ضریب اهمیت 0.133 دارای کمترین میزان توجه است.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت و هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. بخش اول تحقیق را مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای جهت بررسی ادبیات نظری موضوع و پیشینه تحقیق و بخش دوم تحقیق را بررسی‌های کل کتاب بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تشکیل می‌دهد.

محتوای کتاب جغرافیا ۳ برای دوره متوسطه دوم، از نظر توجه به ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین، مورد بررسی قرار گرفت. جامعه تحقیق کتاب جغرافیا پایه دوازدهم دوره متوسطه، چاپ (1400) وزارت آموزش و پرورش، بود که ۱۱۸ صفحه و شامل ۶ درس و سه فنون و مهارت‌های جغرافیایی است. با توجه به ماهیت روش تحقیق، در این پژوهش نمونه‌گیری صورت نگرفت و کل محتوای کتاب بررسی شد. ابتدا مؤلفه‌ها و مقولات مربوط به هر ساحت تربیتی تعیین شدند. سپس از طریق فیش برداری و تهیه فهرست بررسی اطلاعات لازم انجام گرفت و داده‌ها جمع‌آوری شدند. سپس فیش‌های جمع‌آوری شده در زمینه مقولات تلخیص شدند و داده‌های خلاصه شده در قالب جدول ارائه شدند.

جدول (1) نمونه سیاهه بررسی مولفه‌های مربوطه به شش ساحت تربیتی در محتوای کتاب جغرافیا 3

ابعاد و ساحت‌ها	مؤلفه‌های مورد بررسی
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	روابط انسان با خدا و انسان‌ها و طبیعت مطالب مربوط به توحید و خداشناسی مطالب مرتبط با رسالت پیامبران عبادات و واجبات و محرمات بایدها و نبایدهای رفتاری و اخلاقی
اجتماعی و سیاسی	تعاملات اجتماعی قوانین و مقررات اجتماعی برنامه‌های اجتماعی و حکومتی توافق نامه‌های بین‌المللی
زیست و بدنی	مسائل مربوط به محیط زیست جانوری مسائل مربوط به چگونگی زندگی گیاهان عوامل مربوط به محیط زیست و آلودگی زیستی حفاظت از منابع طبیعی ساختار جسمی و فیزیکی انسان تولید مثل و مسائل مربوط به رشد و نمو بیماری‌ها و آفت‌های جانوری و گیاهی فناوری‌های تشخیصی و درمانی
زیباشناختی و هنری	زیبایی‌های بصری و جلوه‌های هنری طبیعت هنرهای گوناگون تصویرگری، نقاشی، موسیقی و معماری استفاده از زبان هنر در آموزش زیبایی‌های ادبی و زبان شعر و قصه
اقتصادی و حرفه‌ای	مباحث مربوط به درآمدزایی و اشتغال صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید ایجاد حرفه و آموزش‌های حرفه‌ای
علمی و فناوری	مهارت آموزی و استفاده از دانش‌های فنی مباحث علوم بنیادی و تئوری مباحث مربوط به روش‌های علمی، یافته‌های جدید علمی فناوری‌های مدرن در پیشرفت علوم پژوهشگری و کنکاش علمی

ساحت تربیت اقتصادی، عبادی و اخلاقی

در این کتاب ساحت اقتصادی، عبادی و اخلاقی دارای ۶ مولفه با ارائه مطالب جالب و آموختنی باعث تربیت فردی با انتخاب آگاهانه و آزادانه، دین حق برای تکیه بر تعالی از طریق ارتباط با خداوند می‌پردازد.

جدول (2) وضعیت توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در کتاب جغرافیا 3

ساحت‌های تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی		
موضوع و عبارات محتوا	بخش مربوطه	شرح ارتباط
تصویر پایین صفحه ۲۰ مربوط به شهر مقدس مشهد دومین کلانشهر	درس اول صفحه 20	ارتباط اعتقادی و عبادی دارد.
در تجهیزات و خدمات عمومی یک نیاز شهر مساجد معرفی شده در تصویر	درس دوم صفحه 21	ارتباط با ساحت اعتقادی و عبادی دارد.
توجه به نیازهای افراد ویژه در مبلمان شهری مانند خط بساواپی و رمپ	درس دوم صفحه 26	نوعی دیگر دوستی و ایجاد عدالت را نمایان می‌کند.
تصویر اول از ستون دوم سمت راست ترکیب معماری مدرن و اسلامی در مراکش	درس دوم صفحه 26	تأثیر دین در معماری و مبلمان شهری
در تعریف شهر پایدار برطرف کردن عادلانه نیازهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی	درس دوم صفحه 28	ایجاد عدالت و رعایت مساوات.
ایجاد جهاد سازندگی و بنیاد مسکن با هدف رسیدگی به مناطق محروم	درس دوم صفحه 33	برقراری عدالت اجتماعی
در بخش آمایش سرزمین، توجه به عدالت را به منظور تحقق عدالت اجتماعی	درس دوم صفحه 36	رعایت مساوات است که عدالت اجتماعی تأکید دارد.
نقشه مربوط به فعالیت و نشان دادن اماکن مذهبی در مسیر تردد در حمل و نقل جاده‌ای	درس سوم صفحه 47	فریضه‌های واجب دینی
در مدیریت حمل و نقل شهری، دسترسی عادلانه همه اقشار و طبقات اجتماعی به وسایل حمل و نقل با حداقل هزینه.	درس چهارم صفحه 75	رعایت عدالت برای تمام مردم.
اوقات شرعی که بر مبنای زمان واقعی است، یعنی اذان صبح، ظهر و مغرب در شهرهای مختلف متفاوت است.	فنون 2 صفحه 74	ارتباط با ساحت اعتقادی و عبادی دارد.
سازمان مدیریت بحران از کلیه ظرفیت‌های موجود مانند وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی و نیروهای نظامی و انتظامی	درس شش صفحه 100	بایدها و نبایدها رفتاری و اخلاقی
تقویت فرهنگ نوع دوستی و همیاری مردمی کمک زیادی به حل مشکلات مناطق زلزله زده می‌کند.	درس شش صفحه 102	ایثار و گذشت و جامعه پذیری صحیح
طرح ملی نجات دریاچه ارومیه	فنون و مهارت 3 صفحه 115	ارتباط با مبحث روابط انسان با انسان‌ها و طبیعت

مأخذ: یافته‌های تحقیق، 1402

با توجه به داده‌های جدول (2) به ساحت اقتصادی، عبادی و

اخلاقی 13 مرتبه توجه شده.

ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی

امروزه مشارکت در زمینه‌های گوناگون اجتماعی و سیاسی از ملاک‌های توسعه، پیشرفت و کارآمدی یک نظام به حساب می‌آید. هر اندازه مردم در تصمیم‌سازی‌ها و به عهده گرفتن مسئولیت‌ها سهم بیشتری داشته باشند، توسعه، پیشرفت و کارآمدی بیشتر خواهد بود (آلموند و وربال، 1963). این ساحت به عنوان بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی، ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که متربیان را قادر می‌سازد تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیتهای سیاسی و اجتماعی مشارکت کنند.

جدول (3) وضعیت توجه به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در کتاب جغرافیای 3

ساحت‌های تربیت اجتماعی و سیاسی		
موضوع و عبارات محتوا	بخش مربوطه	شرح ارتباط
تغییرات محیط پیرامون مانند رویدادهای سیاسی یا تغییرات آب و هوایی موجب از دست رفتن اعتبار یک شهر می‌شود	درس اول صفحه 4	در بحث قوانین و مقررات اجتماعی اشاره دارد.
تفاوت‌های شهر و روستا سلسله مراتب سکونتگاه‌ها، حوضه نفوذ سکونتگاه‌ها و شهرنشینی	درس اول صفحه 6،7،8،9،10	در بحث قوانین و مقررات اجتماعی اشاره دارد.
تفاوت سطح شهرنشینی در آسیا و اروپا براساس درصد رشد شهرنشینی در نواحی جهان	درس اول صفحه 11	این توافق نامه‌ها بین المللی و سیاسی اشاره دارد
کاردهای مختلف ما در شهرها و کلان شهرها از لحاظ سلسله مراتب شهرها بر اساس عملکرد و جمعیت	درس اول صفحه 12	به تعاملات اجتماعی اشاره دارد
برخی از شهرها به سبب نقش مهم آنها در اقتصاد و تجارت جهانی حوزه نفوذ بسیار وسیعی در سطح جهان دارند.	درس اول صفحه 13	مهارت‌های حقوقی و بین المللی از لحاظ تجارت جهانی
شهرگرایی که طی آن شیوه‌های زندگی، رفتار، عملکرد، ارزش‌ها و مظاهر شهری در روستا رواج می‌یابد	درس اول صفحه 17	در واقع تعاملات اجتماعی را نشان می‌دهد.
شهرنشینی سریع در ایران و سرمایه گذاری دولتها در شهرها اشاره می‌کند.	درس اول صفحه 19	برنامه‌های اجتماعی و حکومتی را نشان می‌دهد.
اصلاحات ارضی یعنی تغییر قوانین مالکیت زمین و توزیع مجدد آن به نفع کشاورزان	درس اول صفحه 20	قوانین و مقررات اجتماعی جامعه به نمایش می‌گذارد.
امایش سرزمین	درس دوم صفحه 21	به تعاملات اجتماعی ربط می‌دهد
از نظر دسترسی به منابع و امکانات تعادل برقرار می‌شود به منظور تحقق عدالت اجتماعی	درس دوم صفحه 22	برنامه اجتماعی و حکومتی اشاره دارد.
یکی از مشکلات بخش غیر رسمی کودکان کار هستند و همچنین اسکان غیر رسمی	درس دوم صفحه 23،24	برنامه اجتماعی و حکومتی را به نمایش می‌گذارد
درآمد کم، بیکاری، مسکن نامناسب به فقر شهری منجر می‌شود و وندالیسم شهری	درس دوم صفحه 25	به تعاملات اجتماعی و قوانین و مقررات اشاره دارد.
در بیشتر شهرها امکانات و خدمات شهری عادلانه و متوازن توزیع نشده.	درس دوم صفحه 27	برنامه به قوانین و مقررات اشاره دارد
مبلدان شهری و توجه کردن به نیازهای افراد معلول و توجه به عبور نابینایان	درس دوم صفحه 27	تعاملات اجتماعی را نشان می‌دهد
مدیریت شهرها و روستاها بر عهده راه و شهرسازی، شهرداری، دهیاری و شوراهای روستاها است.	درس دوم صفحه 38	برنامه اجتماعی و حکومتی آشنا می‌کنند
اهمیت اجتماعی حمل و نقل به ارتباط مردم و تبادل فرهنگی بین نواحی مختلف دارد	درس سوم صفحه 44	تعاملات اجتماعی را به نمایش می‌گذارد
تراکم ترافیکی در برخی مسیرها و برای حل این مشکل ساختن آزاد راه‌ها و بزرگراه.	درس سوم صفحه 46	قوانین و مقررات اجتماعی اشاره دارد
در مدیریت حمل و نقل شهری دسترسی عادلانه همه اقشار و طبقات اجتماعی با وسایل حمل و نقل	درس چهارم صفحه 70	تعامل اجتماعی و قوانین و مقررات اجتماعی

ادامه جدول (3) وضعیت توجه به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در کتاب جغرافیای 3

ساحت های تربیت اجتماعی و سیاسی		
موضوع و عبارات محتوا	بخش مربوطه	شرح ارتباط
در ایران مدیریت حمل و نقل آبی و جاده ای و ریلی بر عهده وزارت راه و شهرسازی	درس چهارم صفحه 71	برنامه های اجتماعی و حکومتی اشاره دارد
دخالتهای انسانی که باعث وقوع سیل یا تشدید آن می شود.	درس پنجم صفحه 91	برهم زدن قوانین و مقررات اجتماعی
فعالیت های انسانی روی دامنه ها باعث وقوع زمین لغزشها می شود.	درس پنجم صفحه 95	که برهم زدن قوانین و مقررات اجتماعی
مهم ترین علت افزایش خشکسالی افزایش جمعیت و نبود مدیریت صحیح در بهره برداری از منابع آب سطحی و زیرزمینی	درس پنجم صفحه 99	عدم تعاملات اجتماعی اشاره دارد
مخاطره هر گونه عامل محیطی که سلامتی و حیات انسان ها و موجودات زنده را تهدید کند و به اموال و دارایی مردم خسارت وارد کند	درس 6 صفحه 100	نوع ارتباط وجود دارد و به ساحت اجتماعی مرتبط است.
مسئولیت مدیریت بحران بر عهده سازمان مدیریت بحران وابسته به وزارت کشور است	درس 6 صفحه 100	این مسئولیت همان حاکمیت و مشارکت است.
مقاوم سازی ساختمانها اصول طراحی و مهندسی	درس 6 صفحه 101	به همکاری و مشارکت اشاره دارد.
راهکارهای مقابله با زمین لرزه باید به روش های مختلف به مردم آموزش داده شود	درس 6 صفحه 102	به ساحت اجتماعی اشاره دارد
در زمان وقوع زمین لرزه	درس 6 صفحه 102	تعاملات اجتماعی و مشارکت اشاره دارد
مدیریت بعد از زمین لرزه	درس 6 صفحه 103	به مشارکت اشاره دارد
مهمترین علت افزایش خسارت سیل فعالیتهای نابخردانه انسانی است.	درس 6 صفحه 104	رابطه بین انسان و محیط
در تعیین حریم توسعه برای رودخانه نقشه های حریم سیل گیر	درس 6 صفحه 105	همکاری و مشارکت اشاره دارد
در بحث مدیریت زمین لغزش سه مرحله باید مورد توجه قرار گیرد قبل از وقوع حین وقوع بعد از وقوع زمین لغزش	درس 6 صفحه 107	همکاری و مشارکت اجتماعی نیاز دارد
مدیریت خشکسالی راهکارهایی مثل صرفه جویی در مصرف	درس 6 صفحه 109	مشارکت و همکاری اشاره دارد

مأخذ: یافته های تحقیق، 1402

با توجه به داده های جدول (3) 33 مرتبه به ساحت تربیت اجتماعی سیاسی اشاره دارد. با ارائه مطالب جالب و آموختنی باعث تربیت فردی متربیان شده.

حدود و قلمرو ساحت تعلیم و تربیت زیستی و بدنی

ساحت تربیت زیباشناختی و هنری بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به رشد خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیباشناختی متربیان (توان درک موضوعات و افعال دارای

زیبایی مادی یا معنوی توان خلق آثار هنری و قدردانی از آثار و ارزش‌های هنری) (سند تحول بنادین، 1390، ص 307).

جدول (4) وضعیت توجه به ساحت زیستی و بدنی در کتاب جغرافیای 3

ساحت های زیستی و بدنی		
موضوع و عبارات محتوا	بخش مربوطه	شرح ارتباط
در سکونت‌گزینی انسان‌ها در این مناطق عواملی چون آب فراوان، آب و هوای ملایم و خاک حاصلخیز، جلگه‌ها نقش مهمی داشتند	درس اول صفحه 2	ارتباط منابع طبیعی با سکونت‌گزینی انسان در گذشته
تصویر و فعالیت مربوط به امکانات موجود برای ایجاد سکونتگاه روستایی	درس اول صفحه 5	مسائل مربوط به محیط زیست و حفاظت از منابع طبیعی و ارتباط آن با ایجاد سکونتگاه مناسب
میزان جمعیت در چین و هند بخش روستایی با جمعیت بیش از 30 هزار نفر پرتراکم	درس اول صفحه 6	مسائل مربوط به محیط زیست
تصویر مربوط به زندگی روستایی در هند	درس اول صفحه 16	ارتباط بین مسائل و محیط زیست جانوری در ارتباط با انسان
چارت مربوط به تجهیزات و خدمات عمومی	درس دوم صفحه 21	احداث و افزایش بیمارستان و درمانگاه و ایجاد توازن در درمان و پیشگیری از بیماری‌ها
زاغه نشینی و ویژگی‌های مربوط به آن	درس دوم صفحه 22	ارتباط میان عوامل مربوط به محیط زیست
از ارکان مهم پایداری شهر سالم به حداقل رساندن آلودگی و تخریب محیط	درس دوم صفحه 24	ارتباط با محیط زیست و آلودگی زیستی
میزان مصرف سوخت و آلاینده‌های محیط زیست در شیوه حمل و نقل جاده‌ای	درس سوم صفحه 46	مربوط به محیط زیست و آلودگی زیستی
در حمل و نقل ریلی آلاینده‌های آن برای محیط زیست بسیار کم است	درس سوم صفحه 48	کاهش آلودگی محیط زیست
مصرف بالای سوخت هواپیما به سایر وسایل حمل و نقل	درس سوم صفحه 55	آلودگی هوایی و ارتباط با محیط زیست
انتقال مواد از طریق لوله کمتر به محیط زیست آسیب می‌رساند	درس سوم صفحه 57	ارتباط با حفظ محیط زیست
حمل و نقل پایدار نقش در سلامت محیط زیست	درس چهارم صفحه 59	ارتباط با محیط زیست
روش‌های غیر سازه‌ای تأثیرات نامطلوب کمتری بر محیط زیست دارند	درس ششم صفحه 105	ارتباط با محیط زیست
مدیریت آبخیزداری، حفاظت از مراتع و پوشش گیاهی	درس ششم صفحه 109	ارتباط با حفاظت محیط زیست

ماخذ: یافته‌های تحقیق 1402

با توجه به داده‌های جدول (4) در کل کتاب جغرافیای 3، 14 مورد به ساحت زیستی و بدنی اشاره دارد.

ساحت زیباشناختی و هنری

حدود و قلمرو ساحت تعلیم و تربیت زیباشناختی و هنری، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی، ناظر به رشد قوه خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی متربیان.

جدول (5) وضعیت توجه به ساحت زیباشناختی و هنری در کتاب جغرافیای 3

ساحت‌های زیباشناختی و هنری		
شرح ارتباط	بخش مربوطه	موضوع و عبارات محتوا
جلوه‌های بصری و طبیعی	درس اول صفحه 2	نقش عوامل طبیعی در استقرار تمدن‌های اولیه
تأثیر عوامل طبیعی در معماری و شهرسازی	درس اول صفحه 4	تصویر مربوط به شهر قاهره از نظر دسترسی به عوامل طبیعی و انسانی
رابطه هنر در آموزش با نمایش تصاویر	درس اول صفحه 11	تصاویر مربوط به افزایش شهرهای چندمیلیونی
ارتباط میان زبان هنر و آموزش و نمایش هنر گردشگری	درس اول صفحه 18	تصویر روستا با عملکرد ماهیگیری در ویتنام و عملکرد گردشگری در کندوان
ایجاد و احداث مکان‌های هنری، موزه و فرهنگسرا	درس دوم صفحه 21	چارت مربوط به تجهیزات و خدمات عمومی
ارتباط هنرهای زیباشناختی (معماری)	درس دوم صفحه 25	زیباسازی و مبلمان شهری
با جلوه‌های هنری و طبیعت ارتباط پیدا می‌کند.	درس دوم صفحه 28	کاربری زمین در شهرها
ارتباط با ساحت زیباشناختی	درس دوم صفحه 31	تحقق روستای پایدار
توسعه گردشگری در روستاها با زیباشناختی و گردشگری	درس دوم صفحه 32	توسعه خدمات گردشگری روستاها
زیباشناختی ارتباط پیدا می‌کند.	درس دوم صفحه 33	طرح هادی روستایی
حفاظت از محیط زیست و	درس دوم صفحه 36	حفظ محیط زیست در آمایش سرزمین
با ساحت زیباشناختی ارتباط پیدا می‌کند.	درس سوم صفحه 42	گسترش حمل و نقل در اوایل قرن بیستم تغییر چهره فضای شهری
ساحت زیباشناختی ارتباط پیدا می‌کند.	درس سوم صفحه 44	اهمیت زیست محیطی حمل و نقل
ارتباط با زیباشناختی	درس سوم صفحه 52	کشتی کروز کشتی‌های تفریحی و گردشگری
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 62	ویژگی‌های طبیعی نواحی بر مدیریت سامانه‌های حمل و نقل
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 63	توسعه حمل و نقل و نگرانی جدی درباره حفظ محیط زیست
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 63	تأثیر حمل و نقل بر محیط زندگی
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 63	تأثیر حمل و نقل بر مصرف انرژی
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 67	مشکلات حمل و نقل شهری، آلودگی هوا و صوتی
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 68	گسترش حمل و نقل درون شهری ریلی آلاینده‌های کمتری دارد
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 69	استفاده از اتوبوس برقی و کاهش آلاینده‌های محیط
ارتباط به حفظ محیط زیست	درس چهارم صفحه 69	گسترش دوچرخه سواری، کاهش آلاینده‌های و تأثیر بر سلامت
ارتباط به زیست محیطی	درس پنجم صفحه 88	سیل به سکونتگاه‌ها و زمین‌های کشاورزی آسیب می‌رساند
ارتباط به زیست محیطی	درس پنجم صفحه 99	خشکسالی و تأثیر نامطلوب بر محیط

با توجه به داده‌های جدول (5) در کتاب جغرافیای 3 در ساحت

زیباشناختی و هنری 24 مورد اشاره دارد.

ساحت اقتصادی و حرفه‌ای

در کتاب جغرافیا سه ساحت اقتصادی و حرفه‌ای دارای پنج مولفه می‌باشد که مطالب جدیدی را با موضوعات مهم اقتصادی طبق قوانین اسلامی با رعایت کامل انصاف، عدالت و صرفه‌جویی در کنار مشارکت سازنده ارائه می‌کنند همچنین در این ساحت برای تدبیر در حل مشکلات و موانع اقتصادی به رعایت حق و روابط اقتصادی با سایر مکان‌ها و شناخت همه جانبه اقتصادی، تاریخی و اجتماعی مسائل مربوط به اقتصاد خود و جامعه براساس مهارت‌ها و دانش فنی روز تاکید شده است.

جدول (6) وضعیت توجه به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب جغرافیای 3

ساحت‌های تربیت اقتصادی و حرفه‌ای		
موضوع و عبارات محتوا	بخش مربوطه	شرح ارتباط
ارتباط دسترسی به راه های تجاری و عوامل دفاعی و نظامی می توانند در پدید آمدن یک سکونتگاه در مکان خاص	درس اول صفحه 2	اشتغال و درآمد زایی
دسترسی یک شهر به دریا یا شبکه ارتباطی خط آهن رونق تجارت و مشاغل	درس اول صفحه 3 و 4	ایجاد اشتغال و منبع درآمد زایی
عوامل طبیعی مثل دسترسی به منابع معدنی و انرژی در روستا و شهر	درس اول صفحه 3	استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید
فعالیت اقتصادی جمعیت فعال در بخش کشاورزی روستایی و شهرها در بخش صنعتی و خدماتی مشغول به کارند	درس اول صفحه 6	اشتغال و درآمد زایی
تساوی مربوط به زندگی شهری در لندن تجارت و امکانات حمل و نقل شهری و زندگی روستایی در کشور بنگلادش	درس اول صفحه 6	استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید
شهر تهران در برخی عملکردهای مانند تولید مراکز و عرضه خودرو لوازم خانگی خدمات پیشرفته پزشکی	درس اول صفحه 9	حرفه و آموزشهای تخصصی حرفه ای را ارائه می دهد
در کشورهای آسیایی و آفریقایی رشد شهرنشینی به علت صنعتی شدن و توسعه کارخانه ها و خدمات افزایش یافته است	درس اول صفحه 11	اشتغال و کسب درآمد
جهان شهرها به سبب نقش مهم آنها در اقتصاد و تجارت جهانی	درس اول صفحه 13	آموزشهای حرفه‌ای و دانش فنی
ویژگی‌ها مگالاپلیس عبارتند از تمرکز و انبوهی جمعیت متمرکز و موسسات مالی و پولی تمرکز صنایع دانش بنیان و غیره	درس اول صفحه 14	آموزشهای حرفه‌ای و دانش فنی
با فراهم شدن امکانات و تجهیزاتی چون آب و برق و راه سازی استفاده از ماشین آلات کشاورزی	درس اول صفحه 17	دانش های فنی و آموزشهای حرفه‌ای از منابع
شهر محل انباشت سرمایه تولید کالاهای کارخانه‌ای و تمرکز اقتصادی است	درس اول صفحه 18	استفاده از منابع در مسیر تولید
اصلاحات ارضی	درس اول صفحه 20	از منابع طبیعی چون خاک استفاده صحیح نشده
مهاجرانی که از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ مهاجرت می‌کنند و فاقد مهارت اند یا فرصت شغلی محدود	درس دوم صفحه 23	عدم درآمد زایی و اشتغال

ارتباط این تصویر با استفاده بهینه از منابع موجود	درس دوم صفحه 25	تصویر بالای صفحه با اجرای طرح بام تا بام تجهیز هزار منزل مسکونی در شهر یزد به انرژی خورشیدی
عدالت اقتصادی متناسب با جمعیت و منابع.	درس دوم صفحه 28	کاربری زمین یعنی چگونگی استفاده از زمین شهر پایدار و تامین نیازهای اجتماعی فرهنگی و اقتصادی ساکنان به صورت مناسب و عادلانه
شغل غیر حرفه‌ای و عدم استفاده بهینه از منابع.	درس دوم صفحه 31	مشکلات اقتصادی روستاها که به دلیل نابرابری اقتصادی و رفاهی بین شهر و روستا
اشتغالزایی و افزایش کیفیت کار و تولید	درس دوم صفحه 33	توسعه روستایی در ایران و فعالیتهای جهاد سازندگی در روستاها آموزش فنی و حرفه‌ای
استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید و افزایش بهره‌وری	درس دوم صفحه 34	فعالیت مربوط به مطالعه سلسله مراتب و دوره نفوذ روستاها
اقتصادی آن به درآمدزایی اشتغال تولید ارتباط دارد.	درس دوم صفحه 36	توجه به همه ابعاد توسعه در آمایش سرزمین
استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید	فنون و مهارت 1 صفحه 48	کاربرد GIS بخش مکان‌یابی شهرک‌ها و صنایع
صرفه جویی در در منابع و افزایش بهره‌وری	درس سوم صفحه 41	حمل و نقل یکی از مهمترین فعالیتهای انسانی در جهان امروز است
درآمد زایی و اشتغال	درس سوم صفحه 42	اوایل قرن بیستم اختراع و تولید انبوه خودرو و تغییر چهره شهر و خارج از شهر
درآمدزایی و اشتغال زایی	درس سوم صفحه 44	اهمیت اقتصادی در حمل و نقل
ارتباط با مبحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری را دارد	درس سوم صفحه 45	حمل و نقل جاده‌ای
ارتباط با مبحث صرفه جویی از منابع و افزایش بهره‌وری	درس سوم صفحه 48	حمل و نقل ریلی از مزایای حمل و نقل ریلی هزینه متوسط احداث پایانه حجم جابجایی آن از دهها کامیون بیشتر، سوخت آنها یک هفتم جاده‌ای است
دانش روز برای تولید بیشتر و افزایش بهره‌وری استفاده شده	درس سوم صفحه 49	فرانسه اسپانیا آلمان و ژاپن طرح‌هایی را برای تولید قطارهای پرسرعت طراحی و آزمایش کردند
ارتباط با استفاده صحیح از منابع	درس سوم صفحه 50	حمل و نقل ریلی در ایران و پروژه های در دست اجرای بخش ریلی
ارتباط با مبحث استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید	درس سوم صفحه 51	تصاویر مربوط به شبکه ریلی در ایران
درآمدزایی و اشتغال نیز صورت می‌گرفت	درس سوم صفحه 52	حمل و نقل آبی و مزایای آن تصویب کشتی‌کروز در تست
ارتباط با مبحث استفاده صحیح از منابع و افزایش بهره‌وری	درس سوم صفحه 53	کشتی‌های فله‌بر و کانتینری و کشتی‌رو-رو
ارتباط با مبحث استفاده صحیح از منابع و افزایش بهره‌وری	درس سوم صفحه 54	حمل و نقل دریایی ایران و تصاویری از بنادر شهید رجایی و امیرآباد در ایران
ارتباط با مبحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری.	درس سوم صفحه 55	حمل و نقل هوایی و مزایایی چون جابجایی سریع برای کالاهای سبک ارزشمند و فاسد شدنی و صرفه جویی در زمان
ارتباط با مبحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری	درس سوم صفحه 57	حمل و نقل از طریق خطوط لوله و مزایایی چون مسیر جابجایی نفت از پالایشگاه تا مخازن انبارهای سراسر کشور

ارتباط با مبحث درآمذزایی	درس سوم صفحه 58	طولانی ترین خطوط لوله نفت و گاز در بین کشورهای عضو اوپک به ایران تعلق دارد
ارتباط با مبحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری	درس چهارم صفحه 59	دست‌رسی در شبکه حمل و نقل جاده‌ای و مسیر مستقیم و غیرمستقیم
ارتباط با مبحث آموزش های حرفه‌ای برای افزایش بهره‌وری می‌باشد.	درس چهارم صفحه 60	فرمول مربوط به شاخص انحراف
آموزش حرفه‌ای و استفاده از دانش‌های فنی	درس چهارم صفحه 61	جدول ماتریس
ارتباط با مباحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری و استفاده صحیح از منابع	درس چهارم صفحه 62	در معرفی عوامل مورد توجه در مدیریت و برنامه‌ریزی حمل و نقل مثل نوع و حجم محموله زمان هزینه تقاضا و ویژگی طبیعی
استفاده صحیح از منابع برای افزایش بهره‌وری	درس چهارم صفحه 64	ایمنی وسایل حمل و نقل موتوری
ارتباط با مباحث درآمذزایی و استفاده صحیح از منابع	درس چهارم صفحه 65	فرهنگ بیمه برای وسایل حمل و نقل اموال و بار و حمل و نقل چند وجهی
ارتباط با مبحث صرفه جویی در منابع و افزایش بهره‌وری	درس چهارم صفحه 66	فعالیت به همراه جدول طراحی جاده در مسیر جنگلی
صرفه جویی در منابع و استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید	درس چهارم صفحه 67	مشکلات حمل و نقل شهری
ارتباط با مبحث استفاده صحیح از منابع و افزایش بهره‌وری	درس چهارم صفحه 68	تساویر و مطالب مربوط به بهبود حمل و نقل عمومی درون شهری در دهه اخیر
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	درس چهارم صفحه 69	استفاده از اتوبوس‌های برقی گسترش دوچرخه سواری
استفاده صحیح از منابع و افزایش بهره‌وری	درس چهارم صفحه 70	دست‌رسی عادلانه همه اقشار در مدیریت حمل و نقل شهری
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	درس چهارم صفحه 71	موقعیت کشور ایران و سرمایه گذاری در زمینه حمل و نقل
آموزش‌های حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 73	مبحث ساعت هماهنگ جهانی
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 74	تصویر و مطالب محاسبه ساعت هماهنگ جهانی
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 75	محاسبه ساعت در دو طرف خط مبنا چگونگی و علت ایجاد خط روزگردان
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 76	فعالیت مربوط به تعیین ساعت در شرق و غرب گرینویچ خط روزگردان
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 77	سامانه موقعیت‌یابی جهانی
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 78 تا صفحه 79	کاربرد جی پی اس و آسانی استفاده از آن برای امور روزانه قابلیت های جی پی اس
مهارت آموزی و استفاده از دانش و فنی و حرفه‌ای	مهارت جغرافیا 2 صفحه 80	تصویر مربوط به مکان‌یابی جی با جی پی اس روی گوشی و کامپیوتر
آموزش حرفه‌ای برای کاهش خسارات اقتصادی	درس پنجم صفحه 82	مخاطرات طبیعی سبب خسارت های اجتماعی و اقتصادی فراوانی به جوامع انسانی می شود
رابطه بین شناسایی و مدیریت صحیح	درس پنجم صفحه 84	مکان‌یابی ساخت و ساز به ویژه مراکز سکونتگاهی فاصله از گسل های فعال
حفظ و پیشرفت ثروت ملی و افزایش بهره‌وری از طریق آموزش صحیح و مدیریت	درس پنجم صفحه 85	جدول مربوط به مقایسه شدت زلزله و بزرگی آن در دو مقیاس مرکالی و ریشر

ارتباط با مبحث مهارت آموزی و استفاده از دانش‌های فنی	درس پنجم صفحه 86	بیشتر بدانید (دستگاه لرزه نگار که یک زمین لرزه را روی اسطوانه مدرج ثبت کرده است)
برنامه ریزی صحیح و کاهش تلفات منابع اقتصادی	درس پنجم صفحه 88	بررسی زلزله‌های بالای ۶ ریشتر در ایران
استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید	درس پنجم صفحه 89	دشت سیلابی و اقدام به کشت محصولات کشاورزی در برخی مناطق ایران در دوره خشک و بدون بارش
عدم مدیریت مناطق سیل خیز منابع تولیدی طبیعی	درس پنجم صفحه 90	تصاویر مربوط به سد در ایران و لهستان
استفاده صحیح از منابع	درس پنجم صفحه 91 و 92	دخالت‌های انسانی در وقوع سیل یا تشدید آن
استفاده از دانش فنی برای افزایش بهره‌وری	درس پنجم صفحه 94 و 95	تصاویر مربوط به زمین لغزش در چین و برزیل و زیر برفی دامنه‌ها برای ساخت جاده
ارتباط با مبحث اشتغال که با مرگ جانوران و گیاهان در بخش تولیدی افراد زیادی بیکار خواهند شد	درس پنجم صفحه 98 و 99	تصاویر مربوط به مرگ زندگی جانوری و خشکسالی و ترسالی
ارتباط با مبحث اشتغال تلاش برای رشد و حفظ ثروت ملی	درس ششم صفحه 100 و 101	در مدیریت مخاطره در بخش‌های مختلف مخاطره می‌توان اوضاع را بهبود یا پیشگیری کرد
ارتباط با مبحث آموزش های حرفه ای و مهارت آموزی	درس ششم صفحه 102 و 103	مدیریت پیش از وقوع زمان وقوع بعد از زمین لرزه
استفاده صحیح از منابع در مسیر تولید.	درس ششم صفحه 104 و 105	مدیریت پیش از وقوع سیل با روش‌های سازه ای و غیر سازه ای
استفاده صحیح و فنی از منابع طبیعی و تولیدی	درس ششم صفحه 106	مدیریت بعد از وقوع سیل تصاویر فعالیت
ارتباط با مبحث استفاده صحیح و اصولی و مهارت آموزی	درس ششم صفحه 107	مدیریت قبل از زمین لغزش و تصاویر مربوط به اقدامات قبل از وقوع
ارتباط با مبحث استفاده اصولی از منابع و صرفه جویی در منابع	درس ششم صفحه 108	مدیریت خشکسالی و مهمترین عامل تمدید کننده کشاورزی در کشور ما
استفاده درست از منابع و صرفه جویی از منابع مدیریت و منابع	درس ششم صفحه 109	مدیریت خشکسالی و مهمترین راهکارها به علاوه تصویر خشکی چین (سدگابیونی)
آموزش حرفه ای و مهارت آموزی از دانش فنی و مدیریت منابع طبیعی	مهارت‌های 3 صفحه 111	تصاویر ماهواره ای در زمینه منابع طبیعی و مخاطرات و ... کاربرد دارد
ارتباط با آموزش حرفه ای و استفاده صحیح از منابع.	مهارت‌های 3 صفحه 113 و 114	سنجش از دور در مطالعات مخاطرات طبیعی به علاوه تصاویر ماهواره ای از مخاطره وقوع سیلاب و لرزه خیز
	مهارت‌های 3 صفحه 115	طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

مأخذ: یافته‌های تحقیق، 1402

در کتاب جغرافیا سه به ساحت اقتصادی و حرفه ای 73 مرتبه توجه شده است.

ساحت تربیت علمی و فناوری

ساحت تربیت علمی و فناوری ناظر به کسب شایستگی‌ها (صفات و توانمندی‌ها و مهارت‌ها است که متربیان را در شناخت و بهره‌گیری و توسعه نتایج تجارب متراکم بشری در عرضه علم و فناوری یاری کند تا بر اساس آن، متربیان قادر شوند با عنایت به تغییرات و تحولات آینده نسبت به جهان هستی و

استفاده و تصرف مسئولانه در طبیعت بینش ارزش مدار کسب کنند (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۱۱).

جدول (7) وضعیت توجه به ساحت تربیت علمی و فناوری در کتاب جغرافیای 3

سیاحت‌های تربیت علمی و فناوری		
شرح ارتباط	بخش مربوطه	موضوع و عبارات محتوا
فناوری مدرن	درس اول صفحه 11	رشد شهرنشینی به علت مهاجرت روستاییان به شهرها به منظور اشتغال، صنعتی شدن
فناوری مدرن	درس دوم صفحه 28	شهر هوشمند
به یافته‌های جدید علمی اشاره دارد.	درس دوم 30	محاسبه سرانه زمین
علوم بنیادی و تئوری	درس دوم صفحه 38	GLS اطلاعات جغرافیایی
پژوهشگری و کنکاش علمی	درس دوم صفحه 40	قابلیت‌های GLS بر روزرسانی، مکان‌یابی، توانایی محاسبات آماری و ریاضی
علمی و فناوری‌های مدرن	درس سوم صفحه 43	عوامل گسترش حمل و نقل 1- افزایش جمعیت 2- گسترش تجارت 3- پیشرفت‌های علمی و فناوری
پژوهشگری کنکاش‌های علمی	درس سوم صفحه 49	فرانسه و آلمان و کشورهای جنوب شرقی چون ژاپن، کره جنوبی چین و تایوان تولید کنندگان قطارهای تندرو می‌باشند
فناوری‌های مدرن	درس سوم صفحه 50	پروژه‌های شرکت راه آهن ایران
به پدیده‌های علمی	درس سوم صفحه 52	90٪ تجارت جهانی بر اساس وزن انجام می‌دهند
با یافته‌های جدید علمی	درس سوم صفحه 53	1- تولید کشتی رو-رو 2- تولید کشتی کانتینری بود
فناوری‌های مدرن	درس سوم صفحه 55	کشورهای تولید کننده برای ساختن هواپیماهای بزرگتر با ظرفیت بیشتر موجب تغییرات زیادی
با علوم بنیادی و تئوری	درس سوم صفحه 57	کارگیری تجهیزات مواردی هوشمند چون صدمات نشت مواد و حتی خوردگی لوله‌های گاز
روش‌های علمی	درس چهارم صفحه 74	تصویر 74 در امتداد نصف النهار مبداء در آن سوی کره زمین خط بین المللی زمان
پژوهشگری و کنکاش علمی	درس چهارم صفحه 61	ماتریس
روش‌های علمی و فناوری‌های مدرن	درس چهارم صفحه 64	حفظ ایمنی در حمل و نقل 1 استفاده از تجهیزات ویژه در وسایل حمل و نقل کیسه هوا جلیقه نجات 3- تجهیزاتی چون دوربین نظارت و کنترل سرعت
روش‌های علمی و فناوری	درس چهارم صفحه 68-69	حمل و نقل درون شهری ریلی مثل مترو تراموا مونوریل مسیرها
به توافقنامه‌های بین المللی اشاره دارد	درس چهارم 73	به دلیل آشفستگی و سردرگمی‌ها در شبکه‌های ریلی، کشتی‌ها به ویژه اختلاف ورود و خروج کشتی و قطارها اختلاف ساعت یا وقت محلی
توافقنامه‌های بین المللی	درس چهارم صفحه 74	استفاده از ساعت واقعی
به فناوری‌های مدرن	درس چهارم صفحه 76	ما با حل مسائل در فعالیت صفحه 76 با اختلاف زمانی دو شهر و یا حتی دو کشور آشنا می‌شویم
فناوری‌های مدرن	درس چهارم صفحه 77	جی پی اس GPS
به روش‌های علمی با یافته‌های جدید	درس چهارم صفحه 78	یکی از کاربردهای GPS مسیریابی

ادامه جدول (7) وضعیت توجه به ساحت تربیت علمی و فناوری در کتاب جغرافیای 3

سیاحت‌های تربیت علمی و فناوری		
شرح ارتباط	بخش مربوطه	موضوع و عبارات محتوا
فناوری مدرن	درس چهارم صفحه 79-80	با ارائه تصویر 1-3 با قابلیت‌های GPS بر نشان دادن ترافیک در مسیر آشنا می‌شویم
پژوهش‌گری و کنکاش علمی	درس پنجم صفحه 83	تشخیص کانون زمین لرزه و مرکز سطحی زلزله
به فناوری های مدرن پیشرفته	درس پنجم صفحه 84	میزان تخریب ناشی از زمین لرزه از مقیاس مرکالی و اندازه‌گیری مقدار انرژی که زمین لرزه آزاد می‌کند رو با مقیاس ریشتر محاسبه می‌کنند
پدیده‌های علمی آشنا می‌شویم	درس پنجم صفحه 87	مهم‌ترین مناطق زلزله خیز جهان
یافته‌ها جدید علمی دست می‌یابیم	درس پنجم صفحه 89	چنانچه حجم آب رودخانه از میانگین سالیانه دبی آن بیشتر شود سیل رخ می‌دهد
به یافته‌های جدید علمی	درس پنجم صفحه 92	حوضه‌های آبخیز از نظر شکل به گروه گرد و دراز و پهن تقسیم می‌شوند این سه شکل استعداد سیل خیزی رودها را نشان می‌دهد
که به پدیده‌های علمی اشاره دارد	درس پنجم صفحه 93	تصاویر انواع مختلف حرکات دامنه‌ای رو نشان می‌دهد
به مباحث علوم کربانی و تئوری اشاره دارد	درس پنجم صفحه 96	نقشه 96 نشان داده می‌شود که ایران کشوری کوهستانی که بیشترین زمین لغزش مربوط به نواحی کوهستانی ایران و کمترین به نواحی پست و همواری داخلی مربوط می‌شود
فناوری مدرن در پیشرفت علوم	درس ۶ صفحه ۱۰۰	دستگاه‌های لرزه نگار
به فناوری مدرن اشاره دارد	درس ۶ صفحه ۱۰۱	بررسی اندازه فاصله بین شکستگی‌های پوسته زمین به وسیله دستگاه‌های دقیق
به روش‌های علمی اشاره دارد	درس ۶ صفحه ۱۰۱	وسایل پیشرفته مثل سیستم‌های هشدار لرزه‌ای
به یافته‌های جدید و علمی اشاره دارد	درس ۶ صفحه ۱۰۴	قبل از وقوع سیل شدت جریان آن بر اساس روش‌های هیدرولوژی محاسبه و تخمین زده
هدایت شبکه زهکشی به کانال مصنوعی یافته‌های جدید علمی	درس ۶ صفحه ۱۰۸	برای پیشگیری از خطرات آبی زمین لغزش دو تصویر ارائه شده که شبکه زهکشی
پدیده‌های علمی و فناوری مدرن	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۱	سنجش از دور
یافته‌های جدید علمی و فناوری مدرن	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۱	بازتاب طیف الکترومغناطیس پدیده‌های سطح زمین که سنجنده‌ها دریافت می‌کنند
یافته‌های جدید علمی و فناوری	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۱	Landsat ماهواره‌های منابع زمینی هستند
مربوط به روش‌های علمی دارد	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۱	دستگاه‌های سنجنده
فناوری مدرن در پیشرفت علوم	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۲	داده‌های رقومی که توسط سنجنده‌های ماهواره ای دریافت و ثبت می‌شوند
پدیده‌های علمی و فناوری مدرن	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۲	نوع طیف در نرم افزار گوگل ارث اغلب در طیف مرئی تهیه می‌شوند
به روش‌های علمی و فناوری	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۲	تصویر نمایی از ماهواره‌های منابع زمینی
روش‌های علمی و فناوری	فنون و مهارت 3 صفحه ۱۱۳	با مقایسه زمانی تصاویر ماهواره‌ای می‌توان تغییرات محیطی را در زمانهای

مأخذ: یافته‌های تحقیق، 1402

با توجه به داده‌های جدول (7) در این کتاب به ساحت علمی و

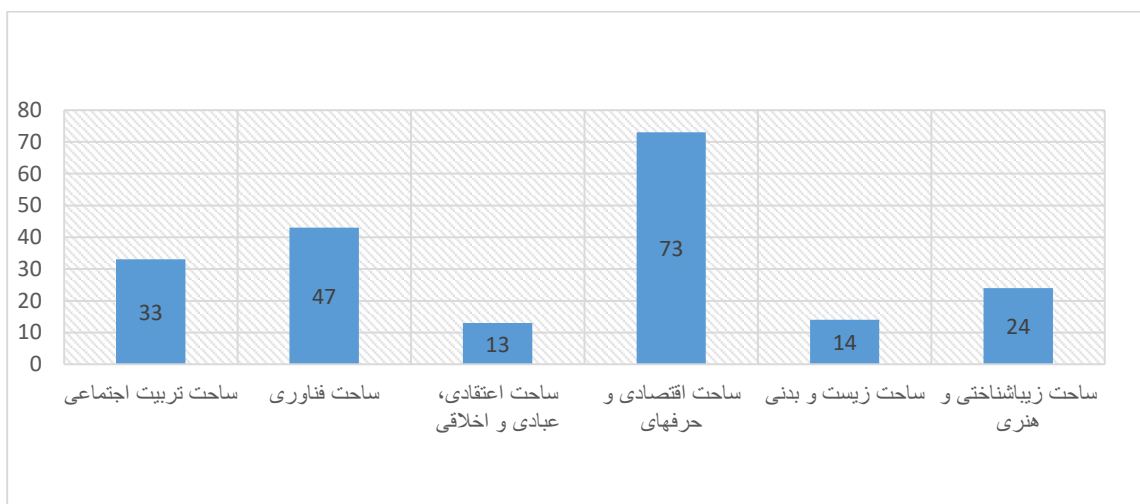
فناوری 47 مرتبه توجه شده است، بخش‌های جدیدی را ارائه می‌دهد که موضوعات آن ترویج نگاه ژرف به دانش و فناوری مبنی بر پیوند حقیقت‌جویی، علم و فناوری، نوآوری در دانش، و... می‌باشد که نقش سازنده‌ای در فعالیتهای علمی پژوهشی برای دستیابی جامعه به آینده مطلوب دارد.

جدول (8) میزان توجه ابعاد و مولفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب جغرافیا 3

جمع	ساحت علمی و فناوری	ساحت اقتصادی و حرفه‌ای	ساحت زیباشناسی و هنری	ساحت زیستی و بدنی	ساحت اجتماعی و سیاسی	ساحت اعتقادی، عبادی، اخلاقی	ساحت‌ها
							دروس
30	1	12	4	4	8	1	درس اول
34	4	7	7	3	7	6	درس دوم
3	2	1		0	0	0	فنون و مهارت 1
31	7	14	3	4	2	1	درس سوم
34	10	12	8	1	2	1	درس چهارم
14	6	7	0	0	0	1	فنون و مهارت 2
21	6	10	2	0	3	0	درس پنجم
26	5	7	0	2	10	2	درس ششم
12	8	3	0	0	0	1	فنون و مهارت 3
204	47	73	24	14	33	13	جمع

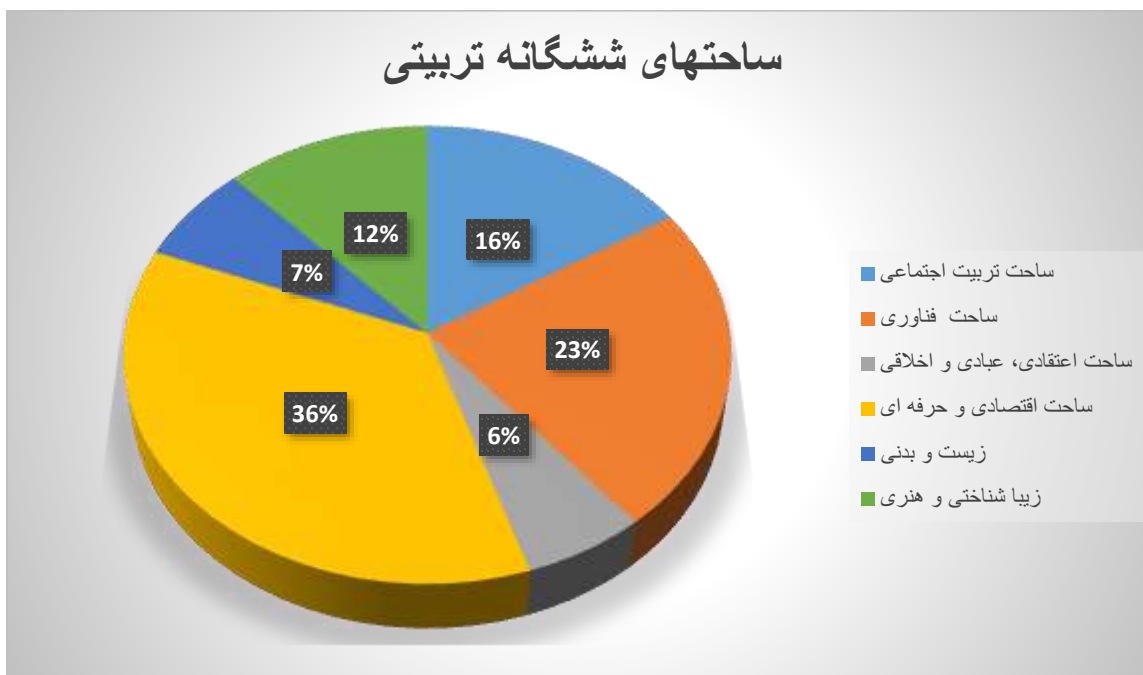
مأخذ: یافته‌های تحقیق، 1402

با توجه به داده‌های جدول (8) در کتاب جغرافیای 3، 204 مرتبه به ساحت‌های شش‌گانه (تربیت اجتماعی، فناوری، اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اقتصادی و حرفه‌ای، زیست‌بدنی، زیباشناختی) توجه شده و در این میان ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با 73 مرتبه بیشترین توجه و ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی با 13 مرتبه کمترین توجه شده است.

وضعیت نمودار ستونی توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب جغرافیا 3

در کتاب جغرافیای 3، 204 مرتبه به ساحت‌های شش‌گانه (تربیت اجتماعی، فناوری، اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اقتصادی و حرفه‌ای، زیست بدنی، زیباشناختی) توجه شده با توجه به هر مورد در صد محاسبه شد و نمودار دایره‌ای به نمایش گذاشته شد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق، 1402

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت کتب درسی، تهیه و تدوین آنها لازم است بر اساس دانش روز و بر اساس داده‌های عینی حاصل از پژوهش‌های ناب و قابل اتکای علمی باشد. چون هر گونه ضعف و قدرت در

تولید محتوا می‌تواند مسیر ابعاد رشد و وضعیت یک جامعه را تغییر دهد. تهیه و تدوین و انتقال محتوای آموزشی هم راستا با اهداف و نیازهای جامعه و فراگیران و همخوان با آخرین یافته‌های علمی از امور مهمی است که می‌توان گفت حداقل در برخی ابعاد متاسفانه نادیده گرفته شده است. رسانه‌های آموزشی ایران، همسو با سیاست‌های علمی و فرهنگی، در راستای تحقق اهداف خاصی سازماندهی می‌شوند. در دهه اخیر، با تدوین سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، نیازهای جدیدی در تدوین مطالب درسی به وجود آمده است. در این راستا فعالیت‌های گوناگونی نیز در زمینه‌های مختلف چون کارشناسی، طراحی، تالیف و تدوین کتب صورت گرفته است. بر اساس سند تحول بنیادین، وزارت آموزش و پرورش وظیفه دارد ناشایستگی‌های موجود را شناسایی کرده و شرایط مورد نیاز ۱۳ پایه تحصیلی را فراهم آورد و در جهت بهبود نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی تلاش کند (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۰).

نتایج به دست آمده، از مجموع 204 مرتبه اشاره شده به ساحت‌های ششگانه 73 مرتبه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای بیشترین توجه و کمترین توجه با 13 مرتبه به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی شده است. توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای به عنوان اولویت اول، با هدف‌های کلی سند تحول بنیادین مناسبت و مطابقت دارد، اما بازنگری در محتوای این کتاب از نظر منظر ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی با توجه به نیازهای فراگیران در دوره متوسطه دوم ضروری به نظر می‌رسد.

پس باید تمامی مراحل تعلیم و تربیت به درستی صورت پذیرد.

منابع

1. ابراهیم زاده، عیسی (1397)، فلسفه تربیت، تهران، پیام نور.
2. بذرافشان مقدم، مجتبی، شوفی، مریم، رحمان خواه، راحیل. (1394). جایگاه نظارت و راهزمایی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت، سال 5 شماره 2 صص 43 - 23
3. ترکاشوند، سینا، هاشمی، فاطمه سادات، ورمزیاری، رضوان، و کوه آرا، خیر الله (1398)، تحلیل محتوای مثنوی و معنوی بر اساس ساحت‌های ششگانه تربیتی، پژوهشنامه اورمزد. sid

4. فرهادی، نواز اله، و گرامی طیبی، زهرا، (1400)، تحلیل محتوای کتاب های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت های ششگانه تربیت در سند تحول بنیادین، علوم تربیتی از دیدگاه اسلام. Sid

5. مبانی نظری سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران (1390)، تهران، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.

6. موسی پور، نعمت الله. (1379) بررسی تاریخچه و وضعیت موجود نظام برنامه ریزی درسی در جهان و ایران، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش

7. وفایی، رضا، فضل الهی، سیف الله و طالعی فرد، احمد (1396)، بررسی میزان توجه به ساحت های ششگانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، 131-154

Almond. G. A. and Verba. S. (1963). The civic culture. Princeton university press. New Jersey